

Андрій Колесніков,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри безпеки та правоохоронної
діяльності
Західноукраїнського національного
університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3064-4133>

Ярослав Чапельський,

аспірант кафедри безпеки та
правоохоронної діяльності
Західноукраїнського національного
університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3057-8861>

СИСТЕМНІ ОСОБЛИВОСТІ ОКРЕМИХ ВИДІВ ФІНАНСОВОЇ РОЗВІДКИ

Актуальність. Умови потенційного значного надходження капіталів у післявоєнний період та високі корупційні ризики в Україні значно актуалізують питання відстеження раціональності і правомірності їх використання на макро- та мікрорівні. Для цього застосовуються різні види фінансової розвідки.

Мета. Дослідження особливостей здійснення окремих видів фінансової розвідки.

Основні результати. Оскільки в етимологічному змісті моніторингу передбачено безперервне або періодичне спостереження із застосуванням визначених методик, принципів та підходів дослідження, то більш раціонально використовувати категорію «фінансова розвідка», яка передбачає застосування постійно змінюваних інноваційних підходів, що в категорійному змісті виходить за межі моніторингу.

Аналіз конкурентоспроможності переважно зорієнтований на отриманні, аналізі та подальшому опрацюванні інформації про конкурентів, їх продукції чи послуги та систему конкуренції загалом.

Market Intelligence – інструменти, отримані на основі аналізу конкурентоспроможності та спрямовані на вивчення ринку та конкурентних аспектів маркетингового комплексу 4P.

Business Intelligence – це система методів і процесів, які на основі використання сучасних інформаційних систем і технологій перетворюють множинні інформаційні потоки у форму, зручну для сприйняття і придатну для використання під час обґрунтування управлінських рішень.

Економічна розвідка передбачає розуміння потоків фінансових і нефінансових ресурсів у окремих країнах або глобальних організаціях, політики реінвестування та здійснення іноземних інвестицій, а також ресурсів і виробництва.

Due diligence – це всебічний детальний аналіз окремого суб'єкта господарювання на основі попередньо наданої інформації з точки зору правових основ його діяльності, податкового законодавства, управління організаційною структурою та людським капіталом, технологічного потенціалу, а також комерційних і фінансових.

Комерційна розвідка – це процес отримання інформації про бізнес-середовище та конкурентів, отримана з відкритих джерел.

Ключові слова: фінансова розвідка, аналіз конкурентоспроможності, market intelligence, business intelligence, економічна розвідка, due diligence, комерційна розвідка.

Kolesnikov A., Chapelskyi Ya.

System features of certain types of financial intelligence

Relevance. The conditions of potential significant capital inflow in the postwar period and high corruption risks in Ukraine significantly actualize the issue of monitoring the legality and reasonable use at the macro- and micro-level. Various types of financial intelligence are used for this purpose.

Aim. The study aims to receive research on the specific features of conducting certain types of financial intelligence.

Main results. The etymological meaning of the monitoring determines continuous or follow-up observation with the use of predetermined research methods, principles, and approaches. It is more appropriate to use the category «financial intelligence», which involves the use of constantly changing innovative approaches. In the categorical meaning, that statement goes beyond monitoring per se.

Competitiveness analysis is mainly focused on obtaining, analyzing, and further processing information about competitors, their products or services, and the competition system in general.

Market Intelligence is the tool obtained on the basis on competitive analysis and aimed at studying the market and competitive aspects of the 4P marketing mix.

Business Intelligence is a system of methods and processes that transform multiple information flows into a form that is easy to understand and suitable for use within justifying management decisions. Business intelligence is based on the use of modern information systems and technologies.

Economic intelligence involves understanding the flows of financial and non-financial resources in individual countries or global organizations. It also requires an understanding of the policies of foreign investments and reinvestment, as well as resources and production.

Due diligence is a comprehensive, detailed analysis of a separate economic entity based on previously provided information from the point of view of the legal basis of its activity, tax legislation, management of organizational structure and human capital, technological potential, as well as commercial and financial.

Commercial intelligence is the process of obtaining information about the business environment and competitors acquired from open sources.

Keywords: *financial intelligence, analysis of competitiveness, market intelligence, business intelligence, economic intelligence, due diligence, commercial intelligence.*

Постановка проблеми. В умовах стабільно високих показників індексу сприйняття корупції [2] та значних обсягів виникнення все нових інструментів тінізації економіки [9] важливо розробити методи виявлення і протидії легалізації доходів, що отримані незаконним шляхом. Виявлення незаконного обороту капіталів здійснюється інструментами фінансової розвідки, водночас чітке визначення її особливостей в українському законодавстві відсутнє. В законі України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [7] наведено офіційне трактування категорії «фінансовий моніторинг», однак предмет дослідження фінансової розвідки дещо ширший. У статті досліджено окремі види фінансової розвідки та їх особливості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти фінансової розвідки окреслені в ґрунтових дослідженнях А. Опанасюк [6], Д. Грицишена [1], О. Черненко [10]. Деякі питання щодо здійснення фінансової розвідки проаналізовано в працях О. Карапетян [3], Д. Кондратенка та В. Мужилівського [4], Ю. Радзіховської [8], В. Мартинюка [5], М. Шульги [11], В. Белик, З. Варналій, Я. Жаліло, О. Їжак, С. Лепського, О. Токарчук. Окремі аспекти щодо протидії економічній злочинності та основних засад її розслідування відображені у наукових розвідках, П. Готсхалка, С. Томсона, К. Гетца, Дж. Маннінга. З огляду на відсутність єдиного законодавчо та науково визначеного розуміння особливостей та складових фінансової розвідки це питання потребує подальшого розроблення та розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проведення дослідження першочогово передбачає визначення змістовних особливостей та відмінностей фінансової розвідки. Широко вживана в Україні категорія «фінансовий моніторинг» розкриває лише частину поняття «фінансова розвідка», оскільки в етимологічному змісті моніторинг передбачає безперервне або періодичне спостереження із застосуванням наперед передбачених методик, принципів та підходів дослідження. Водночас протидія економічним злочинам, методи вчинення яких постійно розвиваються, передбачає застосування постійно змінюваних інноваційних підходів, що в категорійному змісті виходить за межі моніторингу. Тому вважаємо більш коректним використання саме категорії «фінансова розвідка».

Після створення в Україні фінансової розвідки у 2002 р., в період 2002–2004 рр., країна перебувала в «чорному списку» FATF, а потім знову в 2010 р. туди потрапила, причому проти неї цього разу були застосовані навіть каральні санкції. Наявність країни в чорному списку безпосередньо впливає на її банківську систему та міжнародну торгівлю. Будь-які платежі, надіслані на банківські рахунки країни з цього списку, неминуче стануть підозрілими та можуть бути припинені. У зв'язку з цим важливо здійснювати фінансову розвідку на всіх рівнях.

Для економічної безпеки держави та безпеки бізнесу на мікрорівні можна використати такі види фінансової розвідки:

- аналіз конкурентоспроможності;
- market intelligence;
- business intelligence;
- економічна розвідка;
- due diligence;
- комерційна розвідка.

Далі розглянемо більш детально окремі особливості зазначених видів фінансової розвідки.

Аналіз конкурентоспроможності переважно зорієнтований на отриманні, аналізі та подальшому опрацюванні інформації про конкурентів, їх продукції чи послуги та систему конкуренції загалом.

На основі відомих моделей господарських організацій, адаптованих до умов ринкових відносин, виявлено ознаки, за допомогою яких з високою достовірністю описується стан підприємства та визначається рівень конкурентоспроможності.

Особливості стану підприємства, що визначають рівень конкурентоспроможності:

1. Цільова функція – це тип продукту, визначений відповідно до потреб потенційних і постійних клієнтів.

2. Ліцензійна функція забезпечується правовстановлювальним документом, що підтверджує право на провадження такого виду діяльності.

3. Деонтологічна функція, з одного боку, безпосередньо характеризує конкурентоспроможність установи за ступенем кваліфікації та суб'єктивно-особистісними параметрами виробника та рівнем його винагороди; з іншого боку – опосередковано характеризує рівень конкурентоспроможності закладів через специфіку покупців, рівень їх платоспроможності.

4. Економічна функція визначається рівнем попиту на товари, що характеризують діяльність цих установ (система пропозиції послуг і товарів для відпочинку). Така функція охоплює сферу дії основних економічних законів ринкових відносин. Вона розкриває природу та специфіку цих класичних прав відповідно до специфіки послуг порівняно з іншими послугами. До цієї функції, крім інших, належить така базова ознака ринкової діяльності, як «дохід».

5. Технологічна функція реалізується у вигляді певної діяльності, спрямованої на задоволення потреб споживачів. У складі оцінки конкурентоспроможності вона виражається в одиницях роботи і характеризується ступенем відповідальності та сумлінного виконання роботи.

6. Функція ефективності – охоплює інтегровані та структуровані ознаки діяльності підприємства, ступінь конкурентоспроможності [11, с. 135].

Умови досягнення конкурентоспроможності такі:

- впровадження наукового підходу до методів стратегічного управління;
- забезпечення системності поєднання використання техніки, економіки та методів управління;
- використання сучасних методів досліджень і розробок (планування програмних цілей, теорія прийняття рішень тощо);
- врахування взаємовпливу функцій управління будь-яким процесом на всіх стадіях життєвого циклу;
- обґрунтування системи заходів із забезпечення конкурентоспроможності окремих об'єктів.

Market Intelligence – інструменти, отримані на основі аналізу конкурентоспроможності та спрямовані на вивчення ринку й конкурентних аспектів маркетингового комплексу 4P;

Конкурентоспроможність не є абсолютною величиною, а її відносність визначається особливостями об'єкта для порівняння та його характеристиками. Власне це визначає відсутність єдиних чинників конкурентоспроможності промислового підприємства і його залежності від галузі, стану бізнес-середовища, політичної та економічної ситуації, конкурентної позиції досліджуваного підприємства та ін. Загальний розподіл чинників традиційний і охоплює чинники макросередовища (на які підприємство не має прямого впливу та якими не можна безпосередньо керувати, а саме: економічні, політичні, демографічні, науково-технічні, соціально-культурні, природно-географічні) та мікросередовища (конкуренти; споживачі (покупці, клієнти); постачальники; посередники; контактні аудиторії). У практичній розвинутих країн оцінювання впливу макрофакторів здійснюється з використанням PEST-аналізу (P – political and legal environment (політико-правове середовище); E – economie environment (економічне середовище); S – sociocultural environment (соціокультурне середовище); T – technological environment (технологічне середовище). До внутрішнього середовища оцінювання належать такі чинники: безпосередньо виробництво (техніко-технологічний

рівень забезпечення), забезпеченість кадрами (рівень кваліфікації, вмотивованість), фінанси, система менеджменту та система маркетингу.

Business Intelligence (BI) загалом є системою методів і процесів, які на основі використання сучасних інформаційних систем і технологій перетворюють множинні інформаційні потоки у форму, зручну для сприйняття і придатну для використання під час обґрунтування управлінських рішень.

Найбільша ефективність системи BI досягається через поєднання даних, отриманих з цільового ринку компанії (зовнішні дані), з даними з джерел у середині компанії (фінанси та виробництво (внутрішні дані)). Комбінування зовнішніх та внутрішніх даних дає більш повну картину бізнесу, тобто аналітику, яку неможливо отримати, аналізуючи дані лише з одного джерела.

Системи BI розвиваються в чотирьох основних напрямках:

Зберігання даних. Дані в сховищі системи BI структуровані особливим чином для більш ефективного аналізу та обробки запитів (на відміну від традиційних баз даних, де інформація структурована з метою оптимізації часу обробки поточних даних).

Інтеграція даних. Для створення та підтримки сховища даних використовуються ETL-інструменти, що забезпечують отримання даних та їх трансформацію, тобто перетворення у необхідний для завантаження даних у сховище чи іншу базу даних формат.

Аналіз даних. Для комплексного аналізу даних використовуються інструменти OLAP (онлайн аналітична обробка). Такі інструменти забезпечують можливість перегляду різних зрізів даних, визначають тенденції та взаємозалежності (за регіонами, продуктами, клієнтами тощо).

Візуалізація даних. Для візуалізації даних переважно використовують типові графічні засоби: звіти, діаграми, графіки. Найбільш поширеним методом представлення даних є інформаційні панелі, які надають результати у вигляді індикаторів і шкал, що дають змогу постійно відстежувати значення вибраних індикаторів, порівнювати їх з мінімально / максимально допустимими і визначити потенційні загрози для бізнесу [12].

Економічна розвідка належить до процесів організації управління економічною інформацією на макrorівні, що передбачає розуміння потоків фінансових і нефінансових ресурсів в окремих країнах або глобальних організаціях, політики реінвестування та здійснення іноземних інвестицій, а також ресурсів і виробництва.

Економічна розвідка охоплює стратегічні й тактичні плани, що визначають характер і реалізацію різних її типів, як-от: складна міжнародна гра під назвою «кооперація-конкуренція», в якій активно беруть участь близько 500 найбільших промислових груп світу; протистояння основних економічних блоків, що перемирюється переговорами; національні інтереси різних країн, практично без найменших зусиль діалогу між собою; міжрегіональна стратегія держав, більш-менш вільних від опіки центральної влади; ареали мовного впливу та етнічні діаспори.

Due diligence – це всебічний детальний аналіз окремого суб'єкта господарювання на основі попередньо наданої інформації з точки зору правових основ його діяльності, податкового законодавства, управління організаційною структурою та людським капіталом, технологічного потенціалу, а також комерційних і фінансових аспектів. Цей вид фінансової розвідки проводиться з метою визначення ризиків перед початком переговорів, пов'язаних, наприклад, з підписанням договору купівлі-продажу підприємства.

Насамперед Due Diligence спрямований на комплексну перевірку законності та комерційної привабливості запланованої угоди чи інвестиційного проекту. Таке дослідження дає змогу прийняти зважене рішення щодо перспектив потенційного бізнесу через отримання інформації про фінансові, правові та інші важливі аспекти функціонування такого бізнесу.

Due Diligence на практиці найчастіше використовують при купівлі компанії, тому що покупець завжди ризикує і турбується про фінансовий стан компанії, що купується, юридичні зобов'язання, які існують в компанії, історію клієнтів, інформацію про них та інші документи. Потенційний покупець хоче перевірити свою позицію щодо покупки компанії, щоби переконатися, що прийняте рішення виправдане і принесе очікувані фінансові результати.

Якщо потенційний інвестор не захоче захистити себе та скористатися такою належною перевіркою, можуть виникнути негативні наслідки, що полягають у можливому придбанні підприємства, яке не відповідає основним характеристикам документації, що підготовлена для продажу, та бажаному фінансовому стану. Тому відмова від проведення комплексної експертизи бізнесу обійдеться інвестору дорожче, ніж її проведення, оскільки відсутність належного контролю може призвести до поганих

фінансових результатів після зміни власника, судових позовів, податкових перевірок, фінансових та інших наслідків [4, с. 39].

Комерційна розвідка – це процес отримання інформації про бізнес-середовище та конкурентів, отримана з відкритих джерел. Його не варто плутати з промисловим шпигунством. Комерційна розвідка здійснюється на основі використання значного обсягу доступної інформації з відкритих джерел і одержується з дотриманням етичних норм ведення бізнесу, на відміну від промислового шпигунства.

Комерційна розвідка – це не лінійний і завершений процес, оскільки досягнення одного завдання чи вирішення проблеми призводить до постановки подальших завдань. Тому її варто розглядати як циклічний процес доступу до даних, виявлення, дослідження та обміну інформацією. Це називається аналітичним циклом, сучасним терміном для опису того, як компанії використовують аналітику для відповіді на мінливі запитання та очікування [8].

Комерційна розвідка діє на основі норм інформаційного права, які об'єднані у дві групи подібних за змістом правових норм інститутів. До першої групи інститутів належать стандарти, що регулюють суспільні відносини у сфері відкритої, загальнодоступної інформації (інститут інтелектуальної власності на об'єкти інформації, інститут масової інформації, бібліотечно-архівний інститут) та інститут обмеженого доступу (інститути державної та комерційної таємниці, інститут персональних даних).

Висновки. У результаті дослідження виявлено множинність підходів та особливостей окремих видів фінансової розвідки залежно від їхніх особливостей та рівня проведення. Застосовуваність кожного з описаних видів залежить від політики доброчесності компанії, кваліфікації працівників та відповідності дій нормам чинного законодавства.

Список використаних джерел

1. Грицишен Д. О. Державна політика у сфері запобігання та протидії економічній злочинності : дис. ... д-ра. наук з держ. упр., 25.00.05. Житомир, 2021. 331 с.
2. Індекс сприйняття корупції в Україні. URL: <https://cpi.ti-ukraine.org/> (дата звернення 29.12.2022).
3. Карапетян О., Скакун Т. Інституційно-організаційне забезпечення фінансових розслідувань економічної злочинності в міжнародній практиці. *Актуальні проблеми правознавства*. 2017. № 3(11). С. 155–158.
4. Кондратенко Д. В. Мужилівський В. В. Due diligence як комплексна система захисту від підприємницьких ризиків та побудови стратегії. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2015. № 52. С. 37–45.
5. Мартинюк В. П. Фінансова розвідка у забезпеченні економічної безпеки держави та суб'єктів господарювання. *Фінансова розвідка в Україні: збірник матеріалів науково-практичного семінару (25 листопада 2021 року) / уклад. В. С. Бліхар*. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. С. 85–87.
6. Опанасюк А. А. Аудит в системі запобігання та протидії економічній злочинності : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.09. Житомир, 2021. 292 с.
7. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України. Редакція від 29.12.2022 № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text> (дата звернення 29.11.2022).
8. Радзіховська Ю. М. Комерційна розвідка як елемент маркетингового забезпечення підприємства. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія: Економічні науки. 2020. № 11. URL: <https://www.inter-nauka.com/issues/economic2020/11/6564> (дата звернення 30.11.2022).
9. Тенденції тіньової економіки. Офіційний сайт Міністерства економіки України. URL : <https://me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e384c5a7-6533-4ab6-b56f-50e5243eb15a&tag=TendentsiiTinovoiEkonomiki> (дата звернення 29.12.2022).
10. Черненко О. О. Кримінологічні засади запобігання економічній злочинності слідчими підрозділами Національної поліції України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2016. 251 с.
11. Шульга М. О. Розроблення напрямків підвищення конкурентоспроможності підприємства. *Підприємництво та інновації*. 2020. № 12. С. 135–141.
12. Business Intelligence. URL: <https://www.it.ua/knowledge-base/technology-innovation/business-intelligence-bi> (дата звернення 29.12.2022).

References

1. Hrytsyshen, D. O. (2020). Derzhavna polityka v sferi zapobihannia ta protyidii ekonomichnij zlochynnosti [State policy in the field of prevention and counteraction the economic crime]. *Doctor's thesis*. Zhytomyr: Zhytomyr Polytechnic State University [in Ukrainian].
2. Indeks spryiniattia koruptsii v Ukraini [Corruption Perceptions Index in Ukraine]. (n.d). *cpi.ti-ukraine.org*. Retrieved from <https://cpi.ti-ukraine.org> [in Ukrainian].
3. Karapetyan, O. M. & Skakun T. O. (2017). Instytutsiino-orhanizatsiine zabezpechennia finansovykh rozsliduvan ekonomichnoi zlochynnosti v mizhnarodnii praktytsi [Institutional and organizational support for financial investigations of economic crime in international practice]. *Aktualni problemy pravoznavstva – Actual Problems of Law*, 3(11), 155-158 [in Ukrainian].
4. Kondratenko, D. V. & Muzhylyivskiy, V. V. (2015). Due diligence yak kompleksna systema zakhystu vid pidpriemnytskykh ryzykiv ta pobudovy stratehii [Due diligence as a comprehensive system for protecting against business risks and building a strategy]. *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti – The Bulletin of Transport and Industry Economics*, 52, 37-45 [in Ukrainian].
5. Martyniuk, V. P. (2021). Finansova rozvidka u zabezpechenni ekonomichnoi bezpeky derzhavy ta subiektiv hospodariuvannia [Financial intelligence in ensuring the economic security of the state and business entities]. V. S. Blikhar (Eds.), *Finansova rozvidka v Ukraini – Financial intelligence in Ukraine: Proceedings of the Scientific and Practical Seminar*, 85-87. Lviv: Lviv State University of Internal Affairs [in Ukrainian].
6. Opanasyuk, A. A. (2021). Audyt v systemi zapobihannia ta protyidii ekonomichnij zlochynnosti [Audit in the system of prevention and counteraction the economic crime]. *Candidate's thesis*. Zhytomyr: Zhytomyr Polytechnic State University [in Ukrainian].
7. Zakon Ukrainy «Pro zapobihannia ta protyidiiu lehalizatsii (vidmyvanniu) dokhodiv, oderzhanykh zlochynnym shliakhom, finansuvanniu teroryzmu ta finansuvanniu rozpovsiudzhennia zbroi masovoho znyshchennia» [The Law of Ukraine «On prevention and counteraction to legalization (laundering) of criminal proceeds, terrorist financing and financing of proliferation of weapons of mass destruction»]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text> [in Ukrainian].
8. Radzikhovska, Yu. M. (2020). Komertsiina rozvidka yak element marketynhovoho zabezpechennia pidpriemstva [Business intelligence as an element of marketing information support of the enterprise]. *Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal «Internauka». Seriya: Ekonomichni nauky – International scientific journal «Internauka». Series: Economic Sciences*, 11. Retrieved from <https://www.inter-nauka.com/issues/economic2020/11/6564> [in Ukrainian].
9. Ofitsiyni sait Ministerstva ekonomiky Ukrainy. Tendentsii tinovoi ekonomiky [Official website of the Ministry of Economy of Ukraine. Shadow economy trends]. *me.gov.ua*. Retrieved from <https://me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e384c5a7-6533-4ab6-b56f-50e5243eb15a&tag=TendentsiiTinovoiEkonomiki> [in Ukrainian].
10. Chernenko, O. O. (2016). Kryminolohichni zasady zapobihannia ekonomichnij zlochynnosti slidchymy pidrozdilamy Natsionalnoi politsii Ukrainy [Criminological principles of prevention the economic crime by investigative units of the National Police of Ukraine]. *Candidate's thesis*. Kyiv: State Research Institute of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine [in Ukrainian].
11. Shulha, M. O. (2020). Rozroblennia napriamkiv pidvyshchennia konkurentospromozhnosti pidpriemstva [Development of directions for increasing the competitiveness of the enterprise]. *Pidpriemnytstvo ta innovatsii – Entrepreneurship and innovation*, 12, 135-141 [in Ukrainian].
12. Business Intelligence, Biznes-analytika [Business Intelligence]. (n.d). *it.ua*. Retrieved from <https://www.it.ua/knowledge-base/technology-innovation/business-intelligence-bi> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 09.12.2022.